

**Yttrande från Nationellt kompetenscentrum anhöriga avseende
Vilja välja vård och omsorg – En hållbar kompetensförsörjning inom vård och
omsorg om äldre SOU 2021:52
Diarienummer: S2021/05144**

Nationellt kompetenscentrum anhöriga (Nka) har emottaget och tagit del av utredningens betänkande. Betänkande är av stor betydelse då vård- och omsorgspersonals kompetens och förutsättningar har mycket stor betydelse för anhöriga. Behovet av kompetens om anhörigas situation, behov och hur anhöriga kan stödjas bör vara en del i samhällets strategi för all vård och omsorg. Det lyfts specifikt fram i underlagen till nationell anhörigstrategi som Socialstyrelsen publicerat. Där betonas att det bästa stödet för anhöriga är en god vård och omsorgskvalitet, ett tydligt anhörigperspektiv i verksamheterna på alla nivåer och stöd till anhöriga^{1 2}.

Sedan 2008 arbetar Nka på uppdrag av Socialdepartementet via Socialstyrelsen som ett nationellt kunskapscentrum för anhörigfrågor. Nka:s uppdrag är att vara ett expertstöd till kommuner, regioner och enskilda utförare för att utveckla och införa stöd till anhöriga i alla åldrar.

I yttrandet används begreppet *anhörig* för den som ger vård, hjälp och stöd till en *närstående* som på grund av ålder, sjukdom eller funktionsnedsättning har behov av det. En anhörig kan vara förälder, make/maka/partner, syskon, barn, granne, kollega, vän eller annan person som står personen nära.

Nka bidrar i yttrandet med synpunkter utifrån ett anhörigperspektiv då det är viktigt att uppmärksamma hur anhöriga påverkas av utredningens rekommendationer och förslag. Vi lämnar övergripande synpunkter och kommentarer på de olika rekommendationerna och förslagen.

Övergripande synpunkter

Det bästa stödet för anhöriga är en vård och omsorg som fungerar – med hög kvalitet, kompetens och kontinuitet. Nka kan konstatera att under den rådande pandemin så är det särskilt märkbart att kompetensen hos vård- och omsorgspersonal inom

---

¹ Socialstyrelsen. Anhöriga som vårdar eller stödjer närstående äldre personer, underlag till en nationell strategi. Stockholm: Socialstyrelsen; 2020.

² Socialstyrelsen. Anhöriga som vårdar eller stödjer någon de står nära. Underlag till en nationell strategi. Stockholm: Socialstyrelsen; 2021.

äldreomsorgen har stor betydelse för att anhöriga ska kunna känna trygghet och tillit.³ En ökad belastning på anhöriga i sitt anhörigskap och omsorgsgivande, kan få negativa konsekvenser för anhörigas hälsa, arbetsliv, ekonomi och sociala liv.

För att uppnå en hög kvalitet i vården och omsorgen om äldre personer utifrån ett anhörigperspektiv behöver all personal, förutom adekvat yrkesutbildning, grundläggande kunskap om anhörigas behov, situation och lämpligt stöd.

Nka delar utredningens rekommendationer, bedömningar och förslag men hade gärna sett att anhörigperspektivet lyfts fram ytterligare och att betydelsen av anhörigkompetens hos all personal betonas.

Nka föreslår i den fortsatta beredningen att resultaten i underlagen till den nationella anhörigstrategin beaktas.

Nka föreslår att anhörigkonsulenter/samordnares kompetens, organisering och behov av kontinuerlig kompetensutveckling inkluderas

Nka föreslår att alla vård- och omsorgspersonal ska ha grundläggande kunskap om anhörigas behov och levnadsvillkor samt kompetens om hur anhöriga kan ges stöd

Vad är kvalitet utifrån ett anhörigperspektiv?

Kvalitet i vård och omsorg om äldre personer utifrån ett anhörigperspektiv handlar enligt en forskningsgenomgång av Nka om såväl trygghet och betydelsefullhet som jämställdhet och lika möjligheter för äldre, anhöriga och personal. Det framkom vidare vikten av att anhöriga respekteras och deras synpunkter efterfrågas och uppskattas. Att de ses som en samarbetspartner. Likaså är personalens kompetensutveckling viktig liksom stöd till anhöriga⁴.

Förutsättningarna för att uppnå detta är enligt sammanställningen en väl fungerande vård och omsorg, god kompetens hos personalen, personal- och insatskontinuitet, ett hållbart ledarskap i syfte att stödja och handleda personalen i mötet med anhöriga och bidra till delaktighet för anhöriga och ett stöd till anhöriga utifrån anhörigas egna behov.

Anhöriga

I Sverige finns närmare 1,3 miljoner anhöriga som ger närstående vård, hjälp och stöd. Det visar en befolkningsstudie genomförd av Nka och Linnéuniversitetet hösten 2018⁵. I genomsnitt genomför de 13 timmar per vecka obetalad omsorg, vilket kan jämföras med 11 timmar per vecka 2012. Studien visar att 150 000 anhöriga i åldern 18-66 år har minskat sin arbetstid eller slutat arbeta på grund av vård, hjälp och stöd till en närstående. Av dessa har 35 000 helt slutat arbeta. Det är 15 000 fler än 2012.

De anhöriga bedömer sin hälsa betydligt mera påverkad än jämnåriga som inte ger omsorg till en närstående. Av anhöriga i åldern 18-66 år bedömde var tionde anhörig

---

³ Nationellt kompetenscentrum anhöriga (2020), *Konsekvenser av covid-19-pandemin för anhöriga som ger vård, hjälp och stöd till en närstående*, Nka 2021:1 Rapport

⁴ Nka uppskattar att 75 procent av all äldreomsorg i Sverige utförs av anhöriga. Nationellt kompetenscentrum anhöriga. (2016). *Kvalitet i äldreomsorg ur ett anhörigperspektiv*

⁵ Nationellt kompetenscentrum anhöriga (I manus), *Anhörigskap, anhörigomsorg och anhörigstöd, en nationell kartläggning 2018*.

(10,2%) sin hälsa som ganska dålig eller mycket dålig, jämfört med sina jämnåriga som ej gav omsorg till en närstående där endast drygt var 25:e (3,8 %) bedömde sin hälsa som ganska dålig eller mycket dålig. När det gäller i vilken grad omsorgen om närstående är psykiskt påfrestande uppger närmare hälften (42,3%) att det ofta, nästan alltid eller alltid är psykiskt påfrestande.

Utredningens bedömningar och förslag

Förnya, behålla och utveckla kompetens

Nka stödjer utredningens samtliga rekommendationer. Så som tidigare nämnts så är en god vård och omsorg det bästa stödet för anhöriga, liksom ett tydligt anhörigperspektiv i verksamheterna på alla nivåer och stöd till anhöriga. Det är av största vikt att anhängkompetensen ses som en naturlig del av vård- och omsorgskompetensen. I det teambaserade arbetet bör anhängkonsulenter/samordnare ses som en naturlig kompetens.

Nka anser att förutom anhängkompetens bör introduktionsutbildning, stöd för ökad språkkompetens, kontinuerlig fortbildning och kompetens motsvarande undersköterskeutbildningen vara ett krav och inte endast vara rekommendationer. Detta är behov som är kända sedan lång tid och även om mycket positivt har skett så är det dags att skärpa kraven.

Nka anser att det är av stor vikt att vård och omsorgspersonal har en kunskap och kompetens utifrån att anhöriga och deras närstående inte är homogena grupper. Det finns behov av ökad kompetens bl.a. om anhöriga och olika funktionsnedsättningar, interkulturella perspektiv, HBTQI, socioekonomiska villkor och kön.

Nka anser att en särskild kompetenshöjande satsning bör göras inom hemtjänst. Insatser till äldre personer i ordinärt boende är idag ofta komplexa och kräver hög kompetens, mognad och kunskap om ett anhäng- och familjebaserat arbetssätt. Det är framförallt i ordinärt boende som anhängs eget boende och liv direkt påverkas av den kompetens som personal har eller inte har då arbetet utförs i anhängs och närståendes gemensamma hem.

Stärk ledarskapet

Nka stödjer utredningens samtliga rekommendationer. Det är av stor betydelse att ledarskapets betydelse lyfts och att behovet av stöd i ledarskapet är nödvändigt. Utifrån ett anhängperspektiv är ett starkt ledarskap förenat med trygghet. Ett verksamhetsnära ledarskap ger en trygg och kompetent personalgrupp som på ett självklart sätt kan skapa utrymme för reell delaktighet och stöd till anhöriga. För anhöriga är det av stor betydelse att det finns en tydlig chef att kunna vända sig till vid behov. En chef som har tid, kompetens och bemyndigande att leda sin verksamhet.

Nka anser att i arbetet med utveckling, organisering och framtagande av material kring teambaserat arbete inkludera anhöriga och utifrån underlagen till den nationella anhängstrategin utveckla anhängkompetens och anhängperspektivet.

Skapa trygga arbetsförhållanden och en god arbetsmiljö

Nka stödjer utredningens samtliga rekommendationer

Nka anser att utifrån ett anhörigperspektiv är en trygg personal med goda arbetsvillkor lika med trygghet och gott bemötande av den närstående och den anhörige själv. Den bristande kontinuiteten som ofta är rådande, framförallt i storstadsområdena, skapar otrygghet för alla parter. Risken är stor att behov inte tillfredsställs, insatser inte alls utförs eller inte utförs på rätt sätt vilket faller tillbaka på anhöriga. För många anhöriga innebär det att tilliten brister med som följd att aldrig kunna släppa ansvaret för den närstående.

Ny teknik i vården och omsorgens tjänst

Nka stödjer utredningens samtliga rekommendationer. Under den rådande pandemin har den tekniska, framförallt den digitala, genomgått en betydande utveckling. För anhöriga har det inneburit en möjlighet att kunna ha kontakt med närstående under perioden med besöksförbud. Det har samtidigt visat sig att sådana insatser som regelbundna nyhetsbrev, mailkontakt, användande av instagram, videomöten är metoder som oavsett pandemi kan ge ökad delaktighet för anhöriga. Men det Nka kunnat notera är den bristande infrastrukturen. Personal, anhöriga och närståendes bristande stöd i handhavandet av tekniken har varit påfallande. Det handlar också om sådana saker som fiber, avsaknad av wi-fi, helpdeskfunktion och motsvarande.

Nka anser att i den fortsatta utvecklingen av digital teknik inkludera anhöriga samt arbeta aktivt för att samhällets strategi för den digitala utvecklingen även inbegriper vård och omsorg. Det är där som resurser för utveckling finns och bör ligga. Även ekonomiska förutsättningar och utbildning och stöd för den enskilde för användandet av teknik måste beaktas.

Nationellt stöd behövs för fortsatt utvecklingsarbete - på kort och lång sikt

Nka stödjer rekommendationer.

Nka anser dock att som anförts tidigare så är det nu dags för en mer konkret och tydlig plan – både på kort och lång sikt. De rekommendationer som utredning har lagt är väl kända områden och förslagen har lagts tidigare. Nka ser det som positivt att ett kunskapscentrum inrättas samtidigt som det är viktigt att det övergripande arbetet med en nationella anhörigstrategi, demensstrategi och nära vård inte blir separerade i stuprör. Satsningar och strategier måste hänga samman eftersom de ofta berör samma verksamheter. Kompetenscentrumet bör förslagsvis få i uppdrag att även vara samordnande och samverkande med andra kompetenscentrum inom området.

Slutord

I utformandet av detta remissvar har Susanne Rolfner Suvanto, möjliggörare/praktiker, seniorforskare Ritva Gough och övriga medarbetare vid Nka i samverkan med undertecknade deltagit.

En digital hearing genomfördes den 16 november. Totalt deltog 17 personer förutom medarbetare vid Nka. Deltagarna var anhöriga, företrädare för anhörigorganisationer och patientorganisationer, yrkesverksamma inom anhörigstöd samt intresserade policyskapare och politiker. Vid dessa hearings har deltagarnas synpunkter på utredningens förslag, vad de bedömer att det kommer att innebära för anhöriga och förslag på åtgärder behandlats. Till remissvaret bilägger vi också en lista över de personer och organisationer som bidragit med synpunkter under arbetsprocessens gång.

För Nationellt kompetenscentrum anhöriga

Kalmar dag som ovan

Lennart Magnusson
Verksamhetschef, docent
lennart.magnusson@anhoriga.se
Tel: +46 480 41 80 21

Elizabeth Hanson
FoU-ledare, professor
elizabeth.hanson@lnu.se
Tel: +46 480 41 80 22

Bilaga

Deltagare vid öppen hearing online 16/11 2021

Namn	Titel och organisation
Agneta Trygg	Grundare Trygga Vuxna
Pia Ek	Styrelseledamot, FUB
Birgitta Hofvander	Hälso- och sjukvårdsstrateg, Västerås stad
Silas Olsson	Manager, Health Access
Gunilla Sävenmark	Anhörigkonsulent, Vaxholms stad
Sofia Domås	Biståndshandläggare, Enköpings kommun
Malin Beddesand	Verksamhetschef Äldreomsorg, Mönsterås kommun
Mia Claesson	Sektionsledare, Psykiatri affektiva 366
Marita Karjalainen	USK/Finsk stödperson
Ulf Ehlin	Ordförande Anhörigföreningen i Östhammars kommun
Astrid Kågedal	Pensionerad apotekare, Kommunala Pensionärsrådet
Linda Erlandsson	Kommundoktorand, Kalmar kommun
Linda Forsman	
Martina Sandström	Avdelningschef, Region Västerbotten
Miriam Martins	Demenssjuksköterska/Silviasjuksköterska, Uddevalla kommun
Ronny Johansson	Ledamot, KS/Utskottet stöd o omsorg
Maria Nyström Agback	Jurist, Schizofreniförbundet